

Rovers, B. 1995. "Eindrapport over onderzoek naar regelovertreding onder kinderen in de eindgroep van het Rotterdamse basisonderwijs." Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam.

Verslag van de eerste resultaten van een zelfrapportage-onderzoek naar regelovertreding onder Rotterdamse kinderen

Ben Rovers & Merlijn Wouters

1. Probleemstelling en opzet

In dit verslag worden de eerste resultaten gepresenteerd van een in mei/juni 1995 uitgevoerd zelfrapportage-onderzoek naar regelovertreding onder 3852 kinderen in de leeftijd van 11 tot 13 jaar in de eindgroep van het Rotterdamse basisonderwijs. Het is voorzover wij weten voor het eerst dat in Nederland op deze schaal onderzoek is gedaan naar regelovertreding onder een populatie kinderen in de grote stad. Eerder onderzoek heeft betrekking op landelijke steekproeven van jongeren. Vanuit de gedachte dat regelovertreding, evenals bijvoorbeeld slachtofferschap, geen gelijkmatige geografische spreiding vertoont, maar zich bovenmodaal manifesteert in (groot)stedelijke gebieden, lijkt het ons interessant de blik specifiek op deze populatie te richten.

Dit verslag heeft een beschrijvend karakter, er worden geen hypothesen getoetst. In paragraaf 2 worden enige aspecten van de methode toegelicht en verantwoord. In paragraaf 3 worden de onderzoeksuitkomsten vanuit vier invalshoeken belicht. In eerste instantie worden de percentages gerapporteerde delicten gepresenteerd en de wijze waarop deze zich verhouden tot gegevens uit eerder onderzoek. Vervolgens wordt bekeken hoe strafbaar gestelde regelovertreding zich verhoudt tot sociaal probleemgedrag. Daarna worden verschillen in regelovertreding gerelateerd aan respectievelijk achtergrondkenmerken en houdingen en percepties van kinderen. Het verslag wordt afgesloten met een samenvatting en een korte nabeschuiving.

2. Steekproef en onderzoeksprocedure

Het onderzoek is uitgevoerd via basisscholen in Rotterdam. Uit bestaande administraties is een lijst van 233 scholen samengesteld. Op deze lijst komen niet alleen gewone basisscholen voor, maar ook scholen voor moeilijk lerende kinderen (MLK), scholen voor kinderen met leer- en

opvoedingsmoeilijkheden (LOM) en scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen (ZMOK). Niet opgenomen in deze lijst zijn scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen (ZMLK), vanwege de te verwachten leesproblemen met de vragenlijst, en enkele niet-reguliere scholen, zoals een school voor langdurig zieke kinderen, een school voor varende kinderen et cetera. In totaal gaat het om 17 scholen.

tabel 1 Steekproefverantwoording

respons van scholen	aantal scholen	in procenten
bruto steekproef	233	
niet bruikbaar*	7	
bruikbare steekproef	226	100
<i>uitval naar reden:</i>		
tijdgebrek	20	9
te veel vraag naar onderzoek	7	3
niveau van kinderen te laag	3	1
overige redenen	8	4
geen reden bekend	26	11
toegezegd, maar niet meegewerkt	9	4
feitelijke deelname	153	68
representativiteit van leerlingen	steekproef (%)	populatie (%)
aantal kinderen	3813 (64)	5975 (100)
<i>geslacht:</i>		
jongens	1840 (48.3)	2949 (49.4)
meisjes	1967 (51.7)	3026 (50.6)
<i>bevolkingsgroep:</i>		
Nederlanders	1801 (47.2)	2527 (42.3)
Surinamers	511 (13.4)	902 (15.1)
Turken	425 (11.1)	671 (11.2)
Marokkanen	331 (8.7)	537 (9.0)
Kaapverdianen	215 (5.6)	313 (5.2)
Antillianen	114 (3.0)	191 (3.2)
overige	416 (11.0)	834 (14.0)

* redenen: de school was opgeheven, kwam dubbel voor op de lijst of bleek geen basisschool te zijn.

De 233 basisscholen zijn schriftelijk benaderd om mee te werken aan het onderzoek. Tabel 1 toont de respons van de scholen en vergelijkt de steekproef van kinderen met de populatie. De nonrespons van leerlingen uit het speciaal onderwijs (MLK, LOM, ZMOK) ligt iets hoger dan van leerlingen uit het regulier basisonderwijs. Dit heeft enerzijds te maken met een geringere bereidheid onder speciale scholen om hun leerlingen mee te laten werken (vanwege verwachte problemen bij het lezen van de vragenlijst) en anderzijds met de verwijdering van een groep van 39 kinderen uit het bestand op grond

van de slechte invul kwaliteit van het antwoordformulier. In deze groep waren leerlingen uit het speciaal onderwijs oververtegenwoordigd. De steekproefgrootte komt, na verwijdering van deze 39 kinderen, uit op 3813. In de tweede helft van tabel 1 is te zien dat de grootte van de steekproef ten opzichte van de populatie 64 procent is en daarmee enkele procenten lager uitvalt dan het responspercentage onder scholen. Dit verschil kan worden toegeschreven aan uitval van leerlingen door ziekte, doktersbezoek en dergelijke. Over de leeftijdsopbouw is geen populatie-informatie beschikbaar. Bijna 60 procent van de steekproef is 12 jaar, ruim een kwart is jonger en circa 15 procent is ouder dan 12 jaar. De steekproef komt naar geslacht overeen met de populatie. Ten aanzien van het achtergrondkenmerk bevolkingsgroep wijken steekproef en populatie op enkele punten af. In de steekproef zijn Nederlandse kinderen oververtegenwoordigd en Surinaamse kinderen en kinderen uit overige bevolkingsgroepen ondervertegenwoordigd.

Ten aanzien van de meting van regelovertreding is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van beproefde items, welke te vinden zijn in o.a. het tweejaarlijkse zelfrapportage-onderzoek van het WODC (Junger-Tas et al. 1992) en in het 'life-events' onderzoek van Rutenfrans en Terlouw (1994). Tot onze spijt zijn we bij een drietal geweld-items, namelijk 'bedreiging', 'bedreiging met wapen' en 'iemand in elkaar slaan' afgeweken van deze beproefde items. Naar onze sterke overtuiging waren deze items te 'zwaar' om aan een groep 12-jarigen voor te leggen, we waren bang dat er nauwelijks respons op zou komen. De scores op onze alternatieve, afgezwakte items, laten echter zien dat deze vooronderstelling onterecht was, omdat de delictfrequenties dusdanig hoog zijn, dat de items hun discriminerende werking hebben verloren.

Een methode om de geldigheid van de meting te controleren, is het gebruik van een sociale-wenselijkheidschaal. In de vragenlijst zijn vijf items opgenomen waarin wordt gevraagd naar gedrag waarvan mag worden aangenomen dat iedereen het wel eens vertoont, zoals te laat komen, iets doen wat van je ouders niet mag et cetera. Van kinderen die extreem laag op deze items scoren, kan worden gesteld dat ze een tendentie vertonen om zich sociaal wenselijk te presenteren. Aangenomen wordt dat de antwoorden van deze kinderen op vragen naar regelovertreding een zelfde patroon laten zien. De 71 kinderen (1.9 procent van de steekproef) die op al deze items antwoorden dat ze het genoemde gedrag nog nooit hebben vertoond, zijn verwijderd uit de analyse die nu volgt.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd met behulp van vier tabellen. In deze tabellen worden steeds de gerapporteerde misdrijven afgezet tegen respectievelijk gerapporteerde misdrijven in landelijk onderzoek, probleemgedrag, achtergrondkenmerken en percepties en houdingen.

3.1. Gerapporteerde misdrijven, en een vergelijking met eerder onderzoek

In tabel 2 worden de percentages gerapporteerde misdrijven getoond en vergeleken met de percentages uit twee landelijke onderzoeken. Het betreft een onderzoek van Junger-Tas et al. (JT, 1992) en een onderzoek van Rutenfrans en Terlouw (R&T, 1994). De items uit de verschillende onderzoeken kunnen soms marginaal verschillen. In de tabel zijn de categorieën '1 keer' en 'vaker' samengevoegd tot de categorie 'ooit' ten behoeve van de vergelijkbaarheid met de landelijke onderzoeken.

Gewelddelicten Meer dan drie kwart van de kinderen heeft - volgens eigen zeggen - wel eens gedreigd iemand in elkaar te slaan. Meer dan de helft van de kinderen zegt daadwerkelijk iemand in elkaar te hebben geslagen. Deze hoge percentages zijn waarschijnlijk te wijten aan de zwakke formulering van de items. De delicten 'afpersing' en 'verwonding met wapen' worden weinig gerapporteerd, hoewel laatst genoemde delict significant vaker wordt gerapporteerd dan in de twee landelijke onderzoeken.

Vermogensdelicten Winkeldiefstal van minder dan 10 gulden wordt door een kwart van de kinderen uit dit onderzoek gerapporteerd. Winkeldiefstal van boven de 10 gulden wordt door ruim 5% gerapporteerd. Van de kinderen zegt 11% ooit geld uit een telefooncel of automaat te hebben gestolen. Dit percentage is ongeveer twee keer zo hoog als in de landelijke onderzoeken. Ook diefstal op school wordt aanzienlijk vaker gemeld. Verder rapporteert 5% het delict 'inbraak/insluiting'. Deze uitkomst komt overeen met het onderzoek van Junger-Tas.

Vandalisme De vier delicten: 'openbaar groen vernield', 'straat meubilair vernield', 'ruiten ingegooid' en 'auto beschadigd' zijn samen gevoegd om de vergelijkbaarheid met landelijk onderzoek te vergemakkelijken. 60% van de kinderen zegt één van deze delicten wel eens gepleegd te hebben. Dit percentage is ruim twee keer zo hoog als in het onderzoek van Junger-Tas. Een derde deel van de kinderen rapporteert ooit aan graffiti te hebben gedaan. 14% zegt ooit brand te

hebben gesticht. Dit percentage ligt ruim twee keer hoger dan in het onderzoek van Rutenfrans en Terlouw.

Samenvattend kan worden opgemerkt dat de kinderen in ons onderzoek erg hoog scoren op de delict-items. Een vergelijking met twee landelijke onderzoeken onder jongeren bevestigt dit beeld. Van de elf delicten die zijn vergeleken, is in acht gevallen sprake van significant hogere percentages gerapporteerde misdrijven in onze populatie. De percentages bij de overige drie delicten liggen op een vergelijkbaar niveau. Een mogelijke verklaring voor deze verschillen op basis van afwijkingen tussen de gebruikte items, lijkt niet aannemelijk, omdat onze items in een aantal gevallen zelfs iets 'kritischer' zijn gesteld dan de items in de landelijke onderzoeken.

tabel 2 Gerapporteerde misdrijven (%)

	dit onderzoek 1995 aantal kinderen (N) = 3736				JT 1992 N=1007	R&T 1994 N=2918
	nooit	1 keer	vaker	ooit	ooit	ooit
<i>gewelddelicten:</i>						
bedreiging	21.2	19.8	59.1	78.9		
iemand in elkaar slaan	43.6	18.5	37.9	56.4		
vechtpartij	71.6	13.5	14.9	28.4	20.9	16.8
afpersing/beroving	96.3	2.3	1.4	3.7		
bedreiging met wapen	76.1	13.0	10.9	23.9		
verwonding met wapen	95.0	3.0	2.0	5.0	1.1	1.0
<i>vermogensdelicten:</i>						
winkeldiefstal < f10.=	74.6	14.9	10.5	25.4	26.4	28.5
winkeldiefstal > f10.=	94.6	2.7	2.7	5.4		
diefst uit tel.cel/automaat	88.8	4.9	6.3	11.2	5.9	4.5
stelen van thuis	74.4	14.6	11.1	25.7		19.8
diefstal op school	77.6	15.4	7.0	22.4	15.6	13.1
inbraak/insluiping	95.4	3.0	1.7	4.7	5.1	
<i>vandalisme:</i>						
graffiti	66.7	15.5	17.7	33.2	19.6	9.2
openb. groen vernield	47.6	15.4	37.0	52.4	59.9	40.3
str.meubilair vernield	80.6	9.7	9.7	19.4		
ruiten ingegooid	85.6	7.7	6.7	14.4		
auto beschadigd	90.4	7.1	2.5	9.6		
brandstichting	86.0	8.4	5.5	13.9		5.9

3.2. Gerapporteerde misdrijven naar probleemgedrag

In tabel 3 wordt het rapporteren van delicten afgezet tegen het rapporteren van sociaal probleemgedrag, waarvan vijf indicatoren zijn opgenomen. Eerst wordt ingegaan op de wijze waarop de tabel is

opgebouwd, waarna een bespreking volgt van verschillende soorten probleemgedrag en de relatie met delictpleging.

Er zijn optellingen verricht van de scores op respectievelijk geweldsdelicten, vermogensdelicten en vandalisme. Elke delictgroep bevat een optelling van antwoorden op zes vragen. Deze scores zijn vervolgens opgedeeld in twee klassen, zodat een onderscheid kan worden gemaakt naar kinderen met een lage dan wel gemiddelde delictfrequentie en kinderen met een hoge delictfrequentie. De klassegrens is arbitrair. Het is derhalve niet zinvol de percentages in de tabel in 'absolute' zin te interpreteren, ze dienen slechts om vergelijkingen tussen groepen mogelijk te maken. In de laatste kolom van de tabel wordt op een rij gezet hoeveel verschillende delicten gemiddeld in iedere groep zijn gerapporteerd. Het betreft een optelling over 18 vragen.

Voor alle 3x2-subtabellen waaruit tabel 3 is opgebouwd geldt, dat de groepen die worden vergeleken in alle gevallen significant van elkaar verschillen wat betreft het percentage kinderen met een hoge delictfrequentie. Dit geldt ook voor het aantal verschillende delicten dat in iedere groep wordt gerapporteerd. Het gaat telkens om groepen die beweren een bepaald probleemgedrag 'nooit', '1 keer' of 'vaker' te vertonen. Er is nauwelijks sprake van delictspecialisatie: naarmate kinderen op één van de delictschalen (geweld, vermogen of vandalisme) een hogere delictfrequentie rapporteren, neemt ook het aantal verschillende delicten dat zij rapporteren toe.

Kinderen die naar eigen zeggen vaker een wapen te dragen of vaker stiekem alcohol te drinken, rapporteren meer geweldsdelicten dan kinderen die melding maken van ander probleemgedrag. Zij die vaker alcohol nuttigen, rapporteren het meeste vandalisme. Het aantal verschillende delicten dat deze kinderen rapporteren ligt ruim twee maal zo hoog als bij kinderen die zeggen deze vormen van probleemgedrag nooit te vertonen. Kinderen die beweren dat ze wel eens spijbelen, rapporteren overigens een vergelijkbaar aantal delicten. Kinderen die geregeld een leraar uit schelden of kinderen die zeggen dat zij geregeld hun ouders slaan of schoppen, rapporteren gemiddeld minder delicten dan kinderen die andere vormen van probleemgedrag frequent vertonen.

In het algemeen blijkt dat kinderen die volgens eigen zeggen regelmatig probleemgedrag vertonen, aanzienlijk meer delicten rapporteren dan kinderen die zeggen geen probleemgedrag te vertonen. De groep die zegt geregeld een wapen te dragen rapporteert de meeste geweldsdelicten. De groep die veelvuldig stiekem alcohol drinkt, rapporteert het meeste vandalisme, en de groep die meer dan

eens spijbelt rapporteert de meeste vermogensdelicten. Kinderen die regelmatig verschillend probleemgedrag vertonen, rapporteren vooral meer vermogensdelicten. De kans dat deze kinderen veel van deze delicten plegen is ongeveer zes maal zo groot als voor kinderen die geen probleemgedrag rapporteren.

tabel 3 Frequentie en variatie van gerapporteerde misdrijven naar probleemgedrag

(aantal kinderen)	frequentie gewelddelicten		frequentie vermogensdelicten		frequentie vandalisme		aantal delicten gemiddeld
	% laag/ middel	% hoog	% laag/ middel	% hoog	% laag/ middel	% hoog	
<i>leraar/lerares uitgescholden</i>							
nooit (2596)	82.2	17.8	97.3	2.7	92.5	7.5	3.6
1 keer (515)	68.2	31.8	95.1	4.9	82.9	17.1	5.2
vaker (608)	48.0	52.0	81.1	18.9	67.4	32.6	6.9
<i>ouders/verzorgers geslagen:</i>							
nooit (3349)	76.1	23.9	95.4	4.6	88.4	11.6	4.1
1 keer (197)	70.1	29.9	85.8	14.2	80.2	19.8	5.5
vaker (170)	53.5	46.5	82.9	17.1	70.6	29.4	6.7
<i>gespijbeld:</i>							
nooit (3146)	88.0	22.0	96.5	3.5	90.1	9.9	3.9
1 keer (315)	61.3	38.7	87.3	12.7	77.5	22.5	6.1
vaker (265)	50.9	49.1	77.7	22.3	63.4	36.6	7.4
<i>stiekem alcohol genuttigd:</i>							
nooit (2938)	80.3	19.7	96.8	3.2	92.1	7.9	3.6
1 keer (359)	69.6	30.4	93.0	7.0	82.7	17.3	5.6
vaker (415)	40.0	60.0	78.2	21.8	56.0	44.0	7.9
<i>wapen gedragen ter verdediging:</i>							
nooit (2765)	83.8	16.2	97.3	2.6	93.5	6.5	3.5
1 keer (357)	63.6	36.4	94.1	5.9	80.4	19.6	5.6
vaker (590)	39.0	61.0	79.9	19.1	61.9	38.1	7.6

3.3. Gerapporteerde misdrijven naar achtergrondkenmerken

In tabel 4 worden de scores op gewelddelicten, vermogensdelicten en vandalisme afgezet tegen een aantal achtergrondkenmerken. Per kenmerk wordt besproken hoe sterk de samenhang met de scores op de verschillende delictschalen is.

Jongens rapporteren gemiddeld zo'n 2 delicten meer dan meisjes. Het verschil is het grootst bij vandalisme. Verder zien we dat ook de leeftijd van de kinderen samenhangt met het aantal delicten dat zij rapporteren. Dit is vooral zichtbaar bij geweldsdelicten. In diezelfde kolom is te zien dat allochtone kinderen aanzienlijk meer geweldsdelicten rapporteren dan autochtone kinderen; het percentage kinderen dat veel geweldsdelicten pleegt is onder Marokkaanse kinderen het hoogst. Nederlandse kinderen rapporteren de minste geweldsdelicten. Onder Kaapverdise kinderen bevindt zich de grootste groep die geregeld vermogensdelicten en vandalisme zegt te plegen. Turkse kinderen rapporteren opvallend weinig vermogensdelicten. Het aantal (verschillende) delicten dat wordt gerapporteerd is het hoogst bij Kaapverdise en Antilliaanse kinderen (gemiddeld 5 delicten), en het laagst bij Nederlandse kinderen en kinderen uit overige bevolkingsgroepen (gemiddeld 4 delicten). Deze verschillen zijn overigens niet zo groot.

Opvallend is dat kinderen die niet bij hun eigen ouders wonen over de hele linie zeer veel delicten rapporteren. Het percentage kinderen in deze groep dat veel vermogensdelicten pleegt ligt bijna vier keer zo hoog als bij kinderen die bij hun vader en moeder wonen. Bij geweldsdelicten en vandalisme is dit verschil minder groot. Ook kinderen die bij een ouder en een stiefouder wonen zeggen veel delicten te plegen. Kinderen die bij beide ouders wonen rapporteren de minste delicten. Ook de SES van het gezin blijkt enige samenhang te vertonen met het aantal gerapporteerde delicten, hoewel dit verband niet sterk genoemd kan worden. Kinderen die zeer vaak zijn verhuisd, rapporteren aanzienlijk meer delicten dan kinderen die niet vaak zijn verhuisd. Vooral kinderen die zes keer of vaker zijn verhuisd, rapporteren in verhouding erg veel delicten. In deze groep is het aantal kinderen dat hoog scoort op geweldsdelicten, vermogensdelicten en vandalisme ongeveer twee maal zo groot als in de groep die nooit is verhuisd. Tenslotte merken we op dat ook de leeftijd van vrienden/vriendinnen samenhang vertoont met het aantal gerapporteerde delicten. Kinderen die met leeftijdsgenoten of jongere kinderen omgaan rapporteren gemiddeld 4 delicten. Kinderen die met vrienden van veertien jaar of ouder omgaan rapporteren gemiddeld 6 delicten. In deze laatste groep ligt het percentage kinderen dat veel vermogensdelicten pleegt ongeveer drie keer zo hoog als bij kinderen die voornamelijk met leeftijdsgenoten optrekken. Bij geweldsdelicten en vandalisme is dit verschil iets kleiner, maar nog steeds fors.

Resumerend kan worden gesteld dat voor sommige kinderen een grotere kans bestaat om veel delicten te rapporteren dan voor

andere kinderen. Het gaat om jongens, kinderen van 13 jaar of ouder, kinderen uit sommige allochtone bevolkingsgroepen (met name bij geweldsdelicten), kinderen die niet bij hun ouders wonen, kinderen uit een gezin met een lage SES (vooral bij geweldsdelicten), kinderen die zeer vaak zijn verhuisd en kinderen die (aanzienlijk) oudere vrienden of vriendinnen hebben.

tabel 4 Frequentie en variatie van gerapporteerde misdrijven naar achtergrondkenmerken

(aantal kinderen)	frequentie geweldsdelicten		frequentie vermogensdelicten		frequentie vandalisme		aantal delicten
	% laag/ middel	% hoog	% laag/ middel	% hoog	% laag/ middel	% hoog	gemiddeld
<i>geslacht:</i>							
jongens (1804)	64.9	35.1	92.3	7.7	80.7	19.3	5.3
meisjes (1919)	83.9	16.1	96.3	3.7	93.1	6.9	3.4
<i>leeftijd:</i>							
≤ 11 jr (932)	80.3	19.7	95.5	4.5	89.6	10.4	4.0
12 jr (2217)	74.6	25.4	94.1	5.9	86.8	13.2	4.4
≥ 13 jr (572)	65.9	34.1	93.2	6.8	84.1	15.9	4.9
<i>bevolkingsgroep:</i>							
Nederlanders (1762)	80.6	19.4	94.8	5.2	88.1	11.9	4.1
Surinamers (504)	69.4	30.6	93.0	7.0	86.3	13.7	4.7
Turken (413)	69.0	31.0	96.9	3.1	87.4	12.6	4.3
Marokkanen (322)	61.5	38.5	93.4	6.6	83.2	16.8	4.8
Antillianen (113)	67.3	32.7	92.9	7.1	88.5	11.5	5.0
Kaapverdianen (209)	68.9	31.1	91.9	8.1	82.5	17.5	5.0
overige (390)	87.2	22.8	93.8	6.2	88.7	11.3	4.1
<i>gezinssamenstelling (woont bij):</i>							
pa+ma (2737)	76.5	23.5	95.2	4.8	88.5	11.5	4.1
ouder+partn.(283)	68.9	31.1	92.8	7.8	81.6	18.4	5.4
één-ouder (620)	81.8	28.2	93.1	6.9	85.2	14.8	4.6
overige (83)	54.2	45.8	81.9	18.1	75.9	24.1	6.5
<i>SES van gezin:</i>							
laag (683)	70.3	29.3	91.5	8.5	83.1	16.9	5.0
middel (1913)	83.1	26.9	95.1	4.9	87.6	12.4	4.4
hoog (1133)	79.7	20.3	95.0	5.0	88.7	11.3	3.9
<i>aantal keren verhuisd:</i>							
nooit (843)	78.3	21.7	94.9	5.1	88.4	11.6	3.9
1 keer (1200)	76.3	23.7	95.2	4.8	89.3	10.7	4.1
2-3 keer (1189)	72.3	27.7	94.9	5.1	86.1	13.9	4.5
4-5 keer (336)	82.0	28.0	90.2	9.8	84.2	15.8	5.1
≥ 6 keer (126)	62.7	37.3	88.9	11.1	77.0	23.0	5.4
<i>leeftijd vrienden/vriendinnen:</i>							
≤ eigen lft (2548)	86.2	23.8	95.5	4.5	88.4	11.6	4.2
ouder;< 14 jr (443)	66.6	33.4	91.0	9.0	81.3	18.7	5.2
ouder;≥ 14 jr (256)	53.5	46.5	86.3	13.7	71.5	28.5	6.2

3.4. Gerapporteerde misdrijven naar percepties en houdingen

In tabel 5 wordt het verband belicht tussen de gerapporteerde misdrijven en percepties en houdingen van kinderen ten opzichte van hun omgeving en zichzelf. De kinderen worden op zes aspecten met elkaar vergeleken: de wijze waarop ze de gezinsband karakteriseren (sociale samenhang), de mate waarin ze tevreden zijn met hun materiële omstandigheden, de behoeften die ze het belangrijkste vinden om te vervullen, de verwachtingen die ze van hun toekomst hebben, de mate van impulsiviteit en het verwachtingspatroon dat ouders hebben. Het gaat telkens om een vergelijking tussen een kleine groep kinderen met extreme scores en de rest van de steekproef.

Kinderen uit gezinnen met een geringe sociale samenhang rapporteren over de hele linie aanzienlijk meer delicten dan kinderen die een hechte gezinsband ervaren. In de eerste groep ligt het aantal kinderen dat veel vermogensdelicten rapporteert meer dan drie keer zo hoog als in de tweede groep. Ook ten aanzien van vandalisme en geweldsdelicten zijn de verschillen tussen deze groepen zeer groot te noemen. Kinderen die in hoge mate ontevreden zijn met hun materiële omstandigheden rapporteren beduidend meer vermogensdelicten dan kinderen die niet zo ontevreden zijn. De samenhang met het rapporteren van vandalisme en geweldsdelicten is hier veel geringer of afwezig.

Veel psychologen zijn het er over eens dat voorzover behoeften zich hiërarchisch laten ordenen, er sprake is van een schaal, waarop eerst elementaire fysiologische, materiële, sociale en veiligheidsbehoeften kunnen worden onderscheiden (ook wel tekortbehoeften genoemd) en vervolgens status- en groeibehoeften. In dit onderzoek zijn een aantal items voorgelegd waarbij kinderen telkens een voorkeur moesten aangeven voor het vervullen van bepaalde behoeften. Hieruit is afgeleid of kinderen vooral belang hechten aan het vervullen van elementaire dan wel status- of groeibehoeften. Tabel 5 laat zien dat kinderen die vooral gericht zijn op het vervullen van elementaire behoeften veel meer delicten rapporteren dan kinderen die meer nadruk leggen op het vervullen van groeibehoeften. Een zelfde verhaal gaat op voor kinderen die zeer negatieve toekomstverwachtingen hebben. Deze kinderen rapporteren aanzienlijk meer delicten dan kinderen wier toekomstverwachtingen minder negatief zijn. Eveneens zeer grote verschillen kunnen worden waargenomen tussen zeer impulsieve en minder impulsieve kinderen. De eerste groep laat ten aanzien van alle delictgroepen beduidend hogere delictfrequenties zien. Tenslotte zien we dat ook kinderen wier ouders

een zeer negatief verwachtingspatroon jegens hen tentoon spreiden, aanmerkelijk meer delicten rapporteren.

Samenvattend kan worden gesteld dat kinderen meer delicten rapporteren naarmate ze impulsiever zijn, hun percepties van de (huidige en toekomstige) sociale en materiële omstandigheden negatiever zijn en ze meer belang hechten aan het vervullen van elementaire behoeften.

tabel 5 Frequentie en variatie van gerapporteerde misdrijven naar percepties en houdingen

(aantal kinderen)	frequentie geweldsdelicten		frequentie vermogensdelicten		frequentie vandalisme		aantal delicten gemiddeld
	% laag/middel	% hoog	% laag/middel	% hoog	% laag/middel	% hoog	
<i>Sociale samenhang in gezin (4 items in vragenlijst)</i>							
laag (226)	60.6	39.4	84.5	15.5	72.2	27.8	6.1
middel/hoog (3389)	75.8	24.2	95.0	5.0	88.2	11.8	4.2
<i>Tevredenheid met materiële omstandigheden (4 items in vragenlijst)</i>							
ontevreden (360)	72.2	27.8	86.6	13.4	81.1	18.9	5.4
tevreden (3248)	75.4	24.6	95.3	4.7	88.0	12.0	4.2
<i>Behoeftenpatroon (4 items in vragenlijst)</i>							
elementair (331)	61.6	38.4	86.4	13.6	73.7	26.3	5.7
groei- en status (3267)	76.3	23.7	95.3	4.7	88.5	11.5	4.2
<i>Toekomstverwachting (6 items in vragenlijst)</i>							
negatief (257)	59.5	40.5	88.7	11.3	77.0	23.0	5.5
positief (3273)	76.4	23.6	95.0	5.0	88.1	11.9	4.2
<i>Impulsiviteit (4 items in vragenlijst)</i>							
impulsief (487)	56.7	43.3	88.2	11.8	73.9	26.1	6.1
niet impulsief (3180)	77.6	22.4	95.3	4.7	89.2	10.8	4.0
<i>Verwachtingspatroon van ouders ten opzichte van kind (3 items in vragenlijst)</i>							
laag (261)	59.0	41.0	86.2	13.8	77.5	22.5	5.6
middel/hoog (3387)	76.0	24.0	95.0	5.0	87.8	12.2	4.2

4. Samenvatting en slotbeschouwing

In dit verslag zijn de eerste resultaten gepresenteerd van een zelf-rapportage-onderzoek naar regelovertreding, dat in mei/juni 1995 plaatsvond onder 3852 kinderen in de leeftijd van 11 tot en met 13 jaar in de eindgroep van het Rotterdamse basisonderwijs.

De resultaten laten een hoog percentage gerapporteerde misdrijven zien. Het percentage kinderen dat een delict rapporteert, ligt voor de meeste misdrijven beduidend hoger dan in vergelijkbaar zelfrapportage-onderzoek onder 12-17 jarigen en 12-24 jarigen. Deze verschillen worden onder andere toegeschreven aan het feit dat de onderzoekspopulaties waarschijnlijk sterk verschillen op demografische kenmerken. Ook verschillen in onderzoeks- en scoringsprocedures kunnen hiervoor verantwoordelijk zijn. Het rapporteren van strafbaar gestelde regelovertreding hangt nauw samen met het rapporteren van diverse vormen van sociaal probleemgedrag. Voor de populatie als geheel is geen sprake van delictspecialisatie. De scores op geweldsdelicten, vermogensdelicten, vandalisme en probleemgedrag vertonen een sterke samenhang.

Wanneer we het rapporteren van delicten afzetten tegen enige achtergrondkenmerken, zien we dat jongens en oudere kinderen aanzienlijk meer delicten rapporteren dan meisjes en jongere kinderen. Kinderen van allochtone afkomst, vooral Marokkaanse kinderen, scoren aanzienlijk hoger op geweldsdelicten dan autochtone kinderen. Met betrekking tot vermogensdelicten zijn het vooral Kaapverdise kinderen en in iets mindere mate Antilliaanse en Surinaamse kinderen die hoog scoren. Kijkend naar de gezinssamenstelling zijn het vooral kinderen met een stiefouder en kinderen die niet bij de eigen ouders wonen, die veel delicten rapporteren. Met name de laatste groep rapporteert zeer veel delicten. Kinderen uit gezinnen met een lage sociaal-economische status (SES) rapporteren iets meer delicten dan kinderen uit andere SES-groepen. Ook het aantal keren dat een kind is verhuisd vertoont een positieve samenhang met de mate waarin delicten worden gerapporteerd. Het laatste kenmerk waarop we de kinderen hebben vergeleken is de leeftijd van vrienden(vriendinnen). Hieruit blijkt dat kinderen met oudere vrienden aanzienlijk meer delicten rapporteren. Nadere analyses tonen dat er verschillen bestaan tussen groepen naar de mate waarin sociaal wenselijk wordt gerapporteerd, maar dat deze verschillen een geringe invloed hebben op de uitkomsten van het onderzoek.

Tenslotte is gekeken naar samenhangen tussen het rapporteren van delicten en enkele houdingen en percepties. Gebruikmakend van de gegevens in tabel 5 kunnen een aantal observaties worden gedaan met betrekking tot kinderen die veel delicten rapporteren. Vaker dan andere kinderen hebben ze een negatieve kijk op hun gezinsomstandigheden; er is vaker sprake van ruzie en onduidelijke regels en de ouders hebben in meer gevallen een negatief verwachtingspatroon van het kind. Ook zijn deze kinderen aanzienlijk impulsiever en sterker

gericht op bevrediging van elementaire materiële en sociale behoeften. Bovendien hebben ze aanzienlijk vaker een negatief beeld van hun eigen toekomst.

De maatschappelijke relevantie van onderzoek naar regelovertrading onder kinderen ligt vooral in het feit dat meer kennis over factoren die van invloed zijn op beginnende regelovertrading en op de stabiliteit en wijziging in het patroon van regelovertrading het mogelijk maken een beter preventiebeleid te voeren. De resultaten van dit onderzoek wijzen er op dat initiële interventie tijdens de adolescentie voor een bepaalde groep te laat komt. Circa 10 procent van de kinderen in deze steekproef zegt de helft (of meer) van de hen voorgelegde misdrijven wel eens gepleegd te hebben. Van deze groep zegt vier op de tien kinderen ook al eens één of meerdere keren door de politie verhoord te zijn als verdachte van een misdrijf. Voor deze groep geldt dat interventie in een veel vroeger stadium gewenst is.